УДК 347.626.6
DOI: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.31.143455

Ю. О. Пилипенко, старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ОСОБАМИ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ, АЛЕ НЕ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ШЛЮБІ МІЖ СОБОЮ

Статтю присвячено дослідженню питання правового регулювання усиновлення дітей особами, що проживають однією сім'єю але не перебувають у шлюбі між собою. На підставі аналізу законодавства та судової практики в сфері усиновлення дітей сформульовано пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: усиновлення, шлюб, фактичний шлюб, проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 2 ст. 207 СК України усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя [1, ст. 207]. Так, ані в науці сімейного права, ані в судовій практиці немає чітких роз'яснень, що слід розуміти під інтересами дитини при розгляді судами окремих категорій справ, якими критеріями повинні керуватися суди, встановлюючи відповідність між інтересами дітей та інтересами батьків. Поняття «найвищі інтереси» в СК України також не розкривається [2, с. 49]. Проте необхідно відмітити про те, що п. 3 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про охорону дитинства» дає нормативне визначення поняттю «забезпечення найкращих інтересів дитини», згідно з яким під цим поняттям закон розуміє дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [3, ст. 1]. В свою чергу В. О. Рясенцев підкреслював: "Щоб усиновлення досягло своєї мети та було дійсним необхідно, щоб воно відповідало умовам, передбаченим законом" [4, с. 217].

Так, частиною 2 статті 224 СК України встановлено, що суд постановляє рішення про усиновлення дитини при дотриманні всіх умов, встановлених цим Кодексом, та здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини [1, ст. 224].

Вичерпний перелік позитивних та негативних матеріальних нормативних умов усиновлення, додержання яких є необхідним для здійснення усиновлення, встановлено Главою 18 СК України, роз'яснення до застосування якої надає Постанова Пленуму ВСУ Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав № 3 від 30 березня 2007 [5, с. 12].

© Ю. О. Пилипенко, 2018

В контексті дослідження правового регулювання фактичних шлюбних відносин варто звернути увагу на законодавчо встановлені матеріальні вимоги усиновлення, що містяться у ч. ч. 4, 5 ст. 211 СК України [1, ст. 211]. Згідно із зазначеними нормами, особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину. Проте, якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини. Якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі. Якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою він не перебуває у шлюбі. При цьому, якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини.

Положенням статті 211 СК України в частині того, що громадяни України, які бажають усиновити дитину, можуть не перебувати у шлюбі між собою, відповідає зміст пп. 3 п. 22 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 08.10.2008 № 905, який встановлює вимогу подати в якості додатку до заяви про взяття їх на облік кандидатів в усиновлювачі копію свідоцтва про шлюб, укладений в органах реєстрації актів цивільного стану, якщо заявники перебувають у шлюбі [6].

Вбачається, що частина 4 статті 211 СК України містить одночасно дві взаємовиключні умови усиновлення: і негативну – «Особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину», і позитивну «Якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини», що, по суті своїй, є законодавчою колізією і є недопустимим. Наявність подібної колізії аж ніяк не сприяє формуванню сталої судової практики. Крім того постає питання - чи відповідає зміст статті 211 СК України вимогам норм сімейного законодавства в частині необхідності забезпечення проведення усиновлення з урахуванням дотримання найвищих інтересів дитини та забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретичного дослідження та практики застосування ч. 4,5 ст. 211 СК України присвятили свою увагу такі видатні вчені як Ю. С. Червоний, М. О. Стефанчук, М. В. Логвінова, О. В. Розгон, Л. М. Зілковська та інші. Серед зазначених вчених існують різні позиції як в підтримку, так і проти того, що закон прирівнює у праві на усиновлення подружжя до осіб, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Для формування власної позиції вважаємо доцільним детально дослідити напрацювання зазначених вчених, дослідити зміст вітчизняного законодавства та ряду міжнародних правових актів та договорів.

Метою даної статті є дослідження особливостей правового регулювання усиновлення дітей особами, що не перебувають у шлюбі між собою, виявлення проблемних питань та надання пропозицій щодо удосконалення нормативної бази, що регулює дану сферу суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. Так, М. О. Стефанчук відмічає, що законодавець наділяє подружжя як союз фізичних осіб особливою правоздатністю і надає можливість бути спільними усиновлювачами дитини (ст. 211 СК України). У ч. 3 ст. 211 СК України допускається усиновлення подружжям, а ч. 5 ст. 211 СК Укра-

їни уточнює, що: якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі; якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою він не перебуває у шлюбі. Але, якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини. Таким чином, законодавець не лише визнає фактичні шлюбні відносини стійким союзом чоловіка і жінки, але і наділяє їх шлюбною та батьківською правосуб'єктністю, адже на них покладатимуться увесь спектр прав і обов'язків, пов'язаних із їх новим правовим статусом – усиновлювачами. Розвиваючи дослідження цього питання автор наголошує на тому, що формалізований характер шлюбних відносин ніяким чином не впливає на внутрішньо сімейні відносини, тому, для уніфікації норм чинного законодавства, а також для надання рівних можливостей особам, які перебувають у зареєстрованому шлюбі та фактичних шлюбних відносинах, з метою максимального забезпечення прав та інтересів дитини пропонує доповнити ч. 1 ст. 212 СК України пунктом 14, виклавши його наступним чином: «Не можуть бути усиновлювачами особи, які…: п. 14) проживають однією сім'єю як подружжя без шлюбу з особою, яка відповідно до пунктів 3-6, 8 і 10 цієї статті не може бути усиновлювачем». Таким чином, М. О. Стефанчук вбачає, що правосуб'єктність усиновлювача прямою мірою залежить від іншого з «подружжя» [7, с. 251].

Важливо також зазначити і те, що правоздатність для усиновлення дитини у такого подружжя (чоловіка і жінки, що проживають однією сім'єю у шлюбі чи без нього) виникає лише у разі, якщо кожен із майбутніх усиновлювачів наділений нею повною мірою. Тобто для спільного усиновлення дитини і чоловік і жінка (кожен окремо) мають відповідати усім умовам, які ставляться до усиновлювачів. Визначивши, що СК України допускає наділення спільною правосуб'єктністю союз чоловіка і жінки, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу (фактичні шлюбні відносини), надавши їм можливість спільно всиновлювати одну дитину (ч. 4 ст. 211 СК України), М. О. Стефанчук вважає, що логічно було б допустити можливість надання їм такого ж переважного права як і подружжю. Таку об'єктивну оцінку повно і неупереджено може надати суд. Тому, за аналогією до ч.4 ст. 211 СК України автор пропонує доповнити ст. 213 СК України частиною третьою наступного змісту: «чоловікові і жінці, які не перебувають у шлюбі між собою, але проживають однією сім'єю, суд може надати переважне право на усиновлення ними дитини» [7, с. 253].

В своїх працях М. О. Стефанчук наполягає на тій точці зору, що усиновлення дитини чоловіком і жінкою - не залежно від того чи перебувають вони в шлюбі чи ні - є одним із найбільш ефективних способів виховання дитини, оскільки дає можливість дитині отримати усі блага сімейного виховання. При цьому науковець пропонує зупинитись і на окремих юридичних особливостях усиновлення особами, що проживають однією сім'єю, серед яких вважає доцільним виділити наступні: 1) усиновлення дитини одним із подружжя; 2) спільне усиновлення дитини особами, які проживають однією сім'єю один з яких, або обоє з яких перебувають у шлюбі з іншими особами; 3) одноосібне усиновлення дитини, особою, яка перебуває у фактичних шлюбних відносинах одночасно перебуваючи у зареєстрованому шлюбі з іншою особою. При спільному усиновленні дитини особами,

які проживають однією сім'єю один з яких, або обоє з яких перебувають у шлюбі з іншими особами також доцільно було б застосовувати за аналогією закону ч. 4, ч. 5 ст. 211 СК України і надати таким особам право на усиновлення дітей із тією самою мотивацією. Адже зазначені особи можуть самостійно (чи із застосуванням репродуктивних технологій) народити спільну дитину і будуть зазначені її батьками, тому недоречно позбавляти їх можливості усиновлення дітей, якщо цим дітям буде гарантоване належне батьківське виховання і забезпечення усіх майнових та немайнових інтересів [7, с. 254].

Позицію вищезазначеного автора підтримує М. В. Логвінова, яка у своїх працях зазначає, що «оскільки усиновлення є однією з форм сімейного виховання, ч. 3 ст. 211 СК України передбачено, що усиновлювачами можуть бути подружжя. Проте правом бути усиновлювачами володіють особи, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю. Так, ч. 4 ст. 211 СК України наголошує, якщо особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини. На підставі ч. 3 ст. 3 СК України, якою визначено, що одинока особа має права члена сім'ї, кандидатом в усиновлювачі може бути одинокий чоловік або одинока жінка. Ч. 6 ст. 211 СК України зазначає, якщо дитина має лише матір або лише батька, які у зв'язку з усиновленням втрачають правовий зв'язок з нею, усиновлювачем дитини може бути один чоловік або одна жінка. З урахуванням вищенаведеного, М. В. Логвінова пропонує зміст частини третьої статті 211 СК України викласти в новій редакції наступного змісту: «Усиновлювачами можуть бути подружжя, особи, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю, одинока особа» [8, с. 17] .

Т. А. Стоянова, яка відмічає, що СК України наближає правове регулювання фактичних шлюбних відносин до офіційно зареєстрованого шлюбу, тому згідно з ч. 4 ст. 211 СК України, які не перебувають у шлюбі між собою, але проживають однією сім`єю можуть, за рішенням суду, можуть бути визнані усиновлювачами. Вчена наголошує на тому, що перед судом у разі застосування такої норми при усиновленні постає також задача встановити чи існує між особами фактичні шлюбні відносини. Суду треба встановити такі факти, як: тривалість існування факту спільного проживання, спільне ведення домашнього господарства, відсутність зареєстрованого шлюбу у когось з осіб між якими встановлюються фактичні шлюбні відносини, причину неможливості реєстрування офіційного шлюбу [9, с. 397]. Проте, необхідно не забувати про суперечливість судової практики у даній сфері.

Дана позиція є виправданою як з теоретичної точки зору, так і з практичної. Дійсно, необхідно приймати до уваги той факт, що суди, в силу відсутності законодавчо визначеного строку перебування у фактичному шлюбі (спільного проживання та ведення спільного господарства), а також за відсутності нормативно встановлених позитивних та негативних матеріальних умов, які б давали можливість сформувати єдинообразну судову практику при ухваленні рішень про встановлення факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, часто ухвалюють суб'єктивні рішення, посилаючись на оціночні поняття та сумнівні фактичні обставини у справі, що є недопустимим.

Прикладом вищенаведеного, як на наш погляд, є рішення Борзнянського районного суду Чернігівської області від 7 вересня 2015 року (справа №730/867/15-ц)

про усиновлення дитини [10], яким суд задовольнив вимоги про усиновлення дитини особами, що не перебували у шлюбі між собою, посилаючись на положення ч. 4 ст. 211 СК України. Ухвалюючи рішення у справі суд в своєму рішенні як на підставу задоволення вимог послався на той факт, що заявниця перебувала на обліку у службі у справах дітей як кандидат в усиновлювачі, проживала сім`єю з співмешканцем і вони мали намір офіційно зареєструвати шлюб, але на час, коли знайшлася дитина, не встигли цього зробити. При цьому жоден із заявників не був родичем дитини. При цьому з тексту судового рішення не вбачається, щоб суд приділив увагу встановленню обставин, які б дали змогу ухвалити рішення про встановлення факту проживання заявників однією сім'єю без реєстрації шлюбу: періоду спільного проживання, фактам ведення спільного господарства тощо. Крім того, зважаючи на тривалість процедури перебування на обліку кандидат в усиновлювачі, отримання висновку органів опіки та піклування щодо можливості бути усиновлювачами, часу, протягом якого права перебуває у провадженні суду, важко сприйняти брак часу для реєстрації шлюбу в якості поважної причини для усиновлення дитини особами, що не перебувають у шлюбі між собою. Як на наш погляд, за відсутності зареєстрованого шлюбу та рішення суду про встановлення факту проживання заявників однією сім'єю, суд повинен був приділити щільну увагу встановленню тих обставин у справі, які підлягають доведенню та судовій оцінці при ухваленні судового рішення про встановлення факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, і лише після встановлення того, що дані особи дійсно складають сім'ю мають намір на майбутнє підтримувати сталий спільний сімейний союз, приймати рішення про усиновлення ними дитини. Проте, зважаючи на недосконалість формулювання ч. 4 ст. 211 СК України, та відсутність сталої судової практики, суд даних дій не виконав, що, на наш погляд, є відповідним порушенням ряду норм матеріального та процесуального права.

Т. А. Стоянова наголошує на тому, що, враховуючи пріоритет сімейного виховання дитини, яка позбавлена батьківського піклування, нестабільність та ненадійність фактичних шлюбних відносин, що збільшує шанси на стресові відносини між усиновленим та усиновлювачами, необхідно виключити можливість усиновлення дитини особами, які не перебувають у шлюбі між собою, а саме ч. 4 ст. 211 СК. Це реалізує принцип пріоритету сімейного виховання та буде відповідати важливій меті СК України, яка закріплена в ч. 2 ст. 1, а саме зміцнення сім`ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб. Таку можливість можна залишити тільки відповідно до ч.ч. 5-6 ст. 211 СК України, а саме коли дитина має лише матір, або лише батька, які проживають з особами не в зареєстрованому шлюбі але однією сім`єю [9, ст. 397].

Прибічником даної точки зору є Л. М. Зілковська, яка у своїх працях наголошує на той факт, що в частині 5 ст. 211 СК України допущена логічна помилка, а зазначена норма повинна бути викладена в такій редакції: "Якщо дитина має лише матір або лише батька, які у зв'язку з усиновленням не втрачають правовий зв'язок з нею, усиновлювачем дитини може бути лише одна жінка або один чоловік, які проживають однією сім'єю спільно з такою (матір'ю), батьком". Якщо частина 6 статті 211 буде викладена в такій редакції, відпадає необхідність в існуванні частини 5 статті 211, а отже її належить виключити з СК України [11, с. 9].

Близькими до такої позиції є Е. М. Багач та Ю. В. Білоусов, які стверджують, що забороняється усиновлення однієї і тієї ж дитини особами, які не перебувають між собою у шлюбі. Більше того, усиновлення дитини двома особами, які не перебувають між собою у шлюбі, може зумовити у подальшому додаткові моральні страждання для дитини через неоднозначність і невизначеність її положення. Це обумовлюється можливістю виникнення спорів з приводу місця проживання дитини, майнових суперечок, спорів з приводу виховання дитини та ін. Тому можливість стати спільно усиновлювачами однієї і тієї ж самої дитини має тільки подружжя. У випадку коли дитина має батька чи матір, її усиновити може інша особа (протилежної статі) тільки у тому випадку, коли між цими особами (рідним батьком (матір'ю) і особою, яка бажає усиновити дитину) буде зареєстровано шлюб або вони проживають спільно однією сім'єю [12].

Противником можливості бути усиновлювачами осіб, що не перебувають у шлюбі, є М. В. Микитин. Вчений зазначає, що фактичне подружжя в соціологічному сенсі складає сім'ю і може забезпечити дитині таке саме виховання, як і особи, що перебувають у зареєстрованому шлюбі, не можна забувати, що такий союз може розпастися в будь-яку мить, що може нанести дитині ще одну травму. Тому при вирішенні цього питання суд повинен з'ясувати всі обставини справи, вирішивши, насамперед, головне – наскільки таке усиновлення буде відповідати інтересам дитини [13, с. 72].

В свою чергу ми погоджуємось з позицією тих вчених, які заперечують необхідність законодавчого дозволу на усиновлення дітей особами, що не перебувають у шлюбі між собою.

Слід зазначити, що дійсно, розірвання шлюбу, визнання його недійсним не тягне за собою ніяких правових наслідків для факту усиновлення, оскільки за таких умов за усиновлювачами зберігається весь обсяг встановлених законом особистих немайнових та майнових прав та обов'язків відносно усиновленої особи. В такому випадку, в разі припинення фактичних шлюбних відносин між усиновлювачами, з правової точки зору, діти не втрачають правового захисту, за ними, як і за дітьми, які були усиновлені подружжям, зберігається весь обсяг особистих немайнових та майнових прав та обов'язків відносно своїх усиновлювачів.

Якщо говорити про причини невиправданості існуючих норм, то серед них ми вважаємо за необхідне зазначити наступні:

1. Невизначеність правового статусу майна, що перебуває у власності фактичного подружжя, може стати підґрунтям для ухилення та затягування виконання обов'язків щодо утримання дітей.

2. Законодавчо невизначений строк перебування у фактичних шлюбних відносинах та відсутність нормативно визначених матеріальних умов для визнання особами такими, що проживають однією сім'єю не дає можливості сформуватись єдинообразній судовій практиці, а відповідно створює умови для зловживань та порушення законних прав та інтересів учасників даних відносин та самих дітей.

3. Нестабільна тривалість фактичних відносин, що не сприяє стабільному психоемоційному стану дитини, її розвитку і вихованню та становленню як особистості.

4. Законодавчо визначено перелік негативних умов, що є перешкодою для

реєстрації шлюбу, зокрема аналогію цих норм ми пропонували застосовувати при встановленні факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Частково ці підстави визначені у ст. 212 СК, що встановлює умови, наявність яких є перешкодою для усиновлення. З урахуванням згаданих обмежень, з урахуванням існуючого етапу розвитку суспільства та наявності обставин, які необхідно довести суду для встановлення факту проживання однією сім'єю, важко назвати достатню вагому та поважну виправдовувальну обставину, яка б не відносилась до негативних умов укладання шлюбу, і стала виправданням для нездійснення процедури реєстрації шлюбу.

5. Якщо ж говорити про те, що є найвищими інтересами дитини, то тут необхідно приймати до уваги не лише майнову складову щодо утримання та забезпечення, а й моральну, духовну сторону, що міститься в питаннях виховання дитини. Так, обов'язки батьків щодо дитини закріпленні в ст. ст. 150, 180 Сімейного кодексу України, згідно імперативних вимог яких обоє батьків зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини; батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя, зобов'язані поважати дитину. Статтею 11 ЗУ «Про охорону дитинства» передбачено, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини. Згідно статті 12 цього Закону вказано, що виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства» зазначено, що кожна дитина має право на рівень життя достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України [3, ст. ст. 8-12].

Згідно ст. 155 СК України здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини.

Зазначені норми внутрішньодержавного законодавства випливають з взятих на себе державою Україна ряду міжнародних зобов'язань. Так, принцип 6 Декларації прав дитини, прийнятої резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року в частині соціальних і правових принципів, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях, передбачає,

що дитина повинна, коли це можливо, зростати на опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому випадку, в атмосфері любові і моральної, матеріальної забезпеченості. Декларації прав дитини наголошує на тому, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, зокрема належного правового захисту, до і після народження; що людство зобов'язане надати дитині все найкраще, що воно має; у своїх принципах Декларація визначає, що дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, що дадуть їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності, а при ухваленні з цією метою законів основною метою має бути найкраще забезпечення інтересів дитини. Дитина для повного і гармонійного розвитку її особистості потребує любові та розуміння. Вона має, якщо це можливо, зростати в піклуванні та під відповідальністю своїх батьків, у будь-якому разі – в атмосфері любові та моральної і матеріальної забезпеченості [14].

В преамбулі Конвенції про права дитини, ратифікованої Постановою ВР № 789-XII від 27 лютого 1991 року, встановлено, що діти мають право на особливе піклування і допомогу; що сім'ї, як основному осередку суспільства і природному середовищу для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей, мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства; що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння; що дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності. Конвенція встановлює, що необхідність у такому особливому захисті дитини була передбачена в Женевській декларації прав дитини 1924 року і Декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю 20 листопада 1959 року, та визнана в Загальній декларації прав людини, в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (зокрема, в статтях 23 і 24), в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (зокрема, в статті 10), а також у статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями благополуччя дітей [15].

Так, Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх всиновленні на національному та міжнародному рівнях у статтях, 2, 13, 14 проголошує, що благополуччя дитини залежить від благополуччя сім'ї. Основна мета усиновлення полягає в забезпеченні постійної сім'ї для дитини, турботу про яку не можуть проявляти його батьки. При розгляді можливого вибору для усиновлення особи, відповідальні за усиновлення дитини, повинні вибрати найбільш підходящі для дитини умови [16, ст. ст. 2, 13-14].

В той же час відповідно до ст. 10 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, сім'ї, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамостійних

дітей та їх виховання [17, ст. 10].

Ставлячи остаточну крапку в обґрунтування своєї позиції ми вважаємо за необхідне приймати до уваги положення Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої), ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої)» від 15 лютого 2011 року, яка запроваджує сучасні правові стандарти у сфері усиновлення з метою максимального врахуванням найвищих інтересів дитини [18].

При цьому, відповідно до статті 7 Конвенції дозволяється усиновлювати дитину:

a) двом особам різної статі;

i) які перебувають у шлюбі між собою або;

ii) які перебувають у зареєстрованому партнерстві, якщо такий інститут існує;

b) одній особі.

Перелічуючи вищезгадані конвенції, декларації та пакти важливо пам'ятати, що у розумінні Закону України «Про міжнародні договори України» [20] Декларація прав дитини не є міжнародним договором та не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України у формі ратифікації. У контексті міжнародного права такі, серед іншого, документи як декларації міжнародних організацій відносяться до так званого «soft law» і з формально-юридичної точки зору не є тим жорстким правом, яке зобов'язує державу діяти в певний спосіб. Разом з тим Декларація визнається універсальним і ефективним механізмом та інструментом захисту прав дитини в світовому масштабі і діє з дати прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року [21].

При цьому, згідно з частиною першою статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [22, ст. 9], а отже, положення Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) є обов'язковими, а зміст національного законодавства, зокрема ч.ч. 4, 5 ст. 211 СК України, ще з 2011 року повинен бути приведений у відповідність до її положень.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що можливість реалізації в Україні вищезгаданої ст. 7 Конвенції є обмеженою, оскільки усиновлення особами різної статі, що не перебувають у шлюбі між собою, можливе лише за наявності у країні, яка ратифікувала дану Конвенцію, інституту зареєстрованого партнерства – тобто договору, який укладається між особами, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, та який підлягає відповідній державній реєстрації. Як відомо, зареєстроване партнерство як правовий інститут українським законодавством не передбачено, і, не дивлячись на той факт, що редакцію ч.ч. 4, 5 ст. 211 СКУ не приведено у відповідність до положень Конвенції, ратифікованої ще у 2011 році, як того вимагає ст. 9 Конституції України, вважаємо за необхідне виправити даний недолік та виключити ч.ч. 4, 5 ст. 211 СК України, які дають можливість усиновлення дітей особами, що не перебувають у шлюбі між собою.

Список літератури

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14. - Назва з екрана.

2. Розгон О. В. Феномен міжнародного усиновлення // Науково-практичний журнал «Мала енциклопедія нотаріуса». - № 2. – 2011. – С. 49–59.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/paran37#n37. – Назва з екрана.
4. Советское семейное право : под общей ред. Рясенцева В. О. – М. : Юрид. лит., 1982. – 256 с.
5. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 5. – 96 с.
6. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905 – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п. – Назва з екрана.
7. Стефанчук М. О. Окремі особливості правосуб'єктності усиновлювачів як учасників сімейних правовідносин // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО», Випуск 2, 2014. - С. 251-254.
8. Логвінова М. В. Особи, які можуть бути усиновлювачами // Підприємництво, господарство і право. - № 9. – 2007. – С. 15-17.
9. Стоянова Т. А. Правове регулювання законодавчих вимог до особи, що може бути усиновлювачем // Актуальні проблеми держави і права, 2009. - С. 396-397.
10. Рішення Борзнянського районного суду Чернігівської області від 7 вересня 2015 року (справа №730/867/15-ц) – Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/50447945 - Назва з екрана.
11. Зілковська Л. М. Правове регулювання усиновлення в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 20 с.
12. Багач Е. М., Білоусов Ю. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар, 2010 – Режим доступу: http://yport.inf.ua/stattya-211-osobi-yaki-mojut-buti.html - Назва екрана.
13. Микитин В. М. Інститут усиновлення як пріоритетна форма влаштування дітей-сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування // Актуальні проблеми правознавства 2017/11/3 Вип. № 2. – С. 69-73.
14. Декларація прав дитини: Міжнародний документ від 20.11.1959 року - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384 - Назва з екрана.
15. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 року – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 - Назва з екрана.
16. Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо у разі передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях: Міжнародний документ від 03.12.1986 року – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_131/card2#Card – Назва з екрана.
17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 року – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042 - Назва з екрана.
18. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянута): Закон України від 15.02.2011 за № 3017-VI – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3017-17?lang=uk - Назва з екрана.
19. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута): Міжнародний документ від 27.11.2008 року – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_a17 - Назва з екрана.
20. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15 - Назва з екрана.
21. Щодо надання роз'яснення: Лист Міністерства юстиції України від 19.08.2015 № III-16216/10.2 – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/v10_2323-15/

card2#Card - Назва з екрана.
22. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року за № 254к/96-ВР – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3017-17?lang=uk - Назва з екрана.

Стаття надійшла 23.09.2018 р.

***Ю. А. Пилипенко*,** старший преподаватель
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра гражданско-правовых дисциплин
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

УСЫНОВЛЕНИЕ ДЕТЕЙ ЛИЦАМИ, ПРОЖИВАЮЩИМИ ОДНОЙ СЕМЬЕЙ, НО НЕ НАХОДЯТСЯ В БРАКЕ МЕЖДУ СОБОЙ

Резюме

Статья посвящена исследованию вопроса правового регулирования усыновления детей лицами, проживающими одной семьей, но не находятся в браке между собой. На основании анализа законодательства и судебной практики в сфере усыновления детей сформулированы предложения по его усовершенствованию.

Ключевые слова: усыновление, брак, фактический брак, проживание мужчины и женщины одной семьей без регистрации брака.

Y. O. Pylypenko, Senior Lecturer
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Civil Law Disciplines
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CHILDREN'S DEVELOPMENT BY SOME FAMILIES, WHILE DO NOT LEAVE A SUCCESSFUL LIFE

Summary

The article is devoted to the study of the legal regulation of adoption of children by persons living with one family, but not married to each other. On the basis of the analysis of legislation and judicial practice in the field of adoption of children, suggestions for its improvement are formulated.

Key words: adoption, marriage, actual marriage, husband and wife living with one family without registration of marriage.